

PIETEIKUMA TIESĪBAS KOLEKTĪVO INTEREŠU AIZSARDZĪBAI ADMINISTRATĪVAJĀ TIESĀ

LEGAL STANDING FOR COLLECTIVE REDRESS BEFORE ADMINISTRATIVE COURTS

Inga Bērtaite-Pudāne, *Mg. iur.*

Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes doktorante

Summary

Traditionally, the role of administrative courts has focused on the settlement of individual disputes between private individuals and the state in the field of public administration of public law. However, in recent decades, the protection of collective interests and the procedural mechanisms for their protection have become increasingly important. Although this mechanism is more specific to civil proceedings, it is worth discussing it also in the context of administrative court proceedings.

Firstly, the article provides a general overview of the collective redress mechanism and legal standing under it. Secondly, the article analyses the judgment of the Senate of 17 August 2022 in Case № SKA297/2022, in which the Senate, although it did not recognise legal standing for collective redress, provided a number of important insights into the mechanism for the protection of collective interests in administrative proceedings before a court.

Atslēgvārdi: pieteikuma tiesības, kolektīvā tiesiskā aizsardzība, administratīvais process tiesā

Keywords: legal standing, collective redress, administrative proceedings before the courts

Ievads

Pēdējo desmitgažu laikā gan daudzu Eiropas valstu nacionālajā līmenī, gan Eiropas Savienības līmenī aktuāla ir bijusi diskusija par kolektīvās tiesiskās aizsardzības mehānismiem. Ja personu grupa ir cietusi no viena un tā paša pārkāpuma, individuāla tiesāšanās var nebūt efektīvs līdzeklis, lai pārtrauktu attiecīgo nelikumīgo praksi vai saņemtu atlīdzību, it īpaši, ja personas zaudējums ir neliels salīdzinājumā ar tiesas procesa izmaksām.¹ Personas, kas ir cietušas tiesību aktu pārkāpuma rezultātā un kas vēlas uzsākt tiesvedību, lai saņemtu zaudējumu atlīdzību individuāli, bieži

¹ Eiropas Parlamenta 02.02.2012. rezolūcija par virzību uz saskaņotu Eiropas pieeju kolektīvai tiesiskajai aizsardzībai (2011/2089(INI)). OJ C 239E, 20.08.2013., 32.–39. lpp., F.

vien saskaras ar būtiskiem šķēršļiem attiecībā uz piekļuvi, efektivitāti un finanšiālo pieejamību, jo dažkārt ir lielas tiesāšanās izmaksas, iespējama psiholoģiskā slodze, sarežģītas un ilgstošas procedūras, trūkst informācijas par piedāvajamiem tiesiskās aizsardzības līdzekļiem.² Savukārt pieteikums kolektīvo interešu aizsardzībai var iesaistītājām pusēm vienkāršot procesu, samazināt izmaksas un nodrošināt lielāku juridisko noteiktību, novēršot paralēlas tiesvedības līdzīgu prasību gadījumā.³

Līdz šim diskusija par kolektīvās tiesiskās aizsardzības mehānismiem Eiropas tiesību telpā vairāk ir bijusi saistīta ar civilprocesu. Administratīvo tiesu loma tradicionāli ir bijusi vērsta uz individuālu strīdu izšķiršanu publisko tiesību valsts pārvaldes jomā starp privātpersonu, no vienas puses, un valsti, no otras puses. Taču administratīvo tiesību attīstība pēdējās desmitgadēs ir ietekmējusi arī izpratni par pilsoniskās sabiedrības lomu, aizpildot plaisu starp valsti un indivīdiem.⁴ Profesors Roberto Karanta (*Roberto Caranta*) norāda: Franču revolūcijai sekojošo kontinentālās Eiropas pieeju raksturo bipolārās un vertikālās varas attiecības starp valsti un cilvēku, kas izpaužas vienpusējā saistošā administratīvajā aktā, taču mūsdienās valsts pārvaldes loma mainās, un tā vairs nav vispārējo interešu “orākuls”, bet drīzāk konfliktu mediators un sabiedrisko pakalpojumu sniedzējs.⁵ Tāpēc profesors aicina administratīvajās tiesībās “nolikt malā individuālismu”, lai ļautu pilsoniskās sabiedrības organizācijām uzņemties vispārējo interešu aizstāvību pret pašu valsti, ar vispārējām interesēm apzīmējot arī intereses, kuras aizstāv, piemēram, vides aizsardzības organizācijas un arodbiedrības.⁶

Gan tiesību zinātnē, gan tiesību aktos vispārējās un kolektīvās intereses mēdz minēt vienkopus⁷, tomēr, autores ieskatā, ir iespējams nošķirt sabiedrības intereses, kuras ir kopējas visai sabiedrībai, kā tas ir vides jomā, no kolektīvajām interesēm, kas saistītas ar kādas personu grupas, piemēram, patērētāju, interesēm, kas nav kopējas visai sabiedrībai. Latvijā tiesības vērsties administratīvajā tiesā ar populārsūdzību jeb *actio popularis* vides aizsardzības nolūkos uzskatāmi izceļ šo jomu kā tādu, kas neatkarīgi no pārkāptās vides normatīvo aktu prasības vai kaitējuma videi apmēra ir visas sabiedrības, nevis konkrētas personu grupas kolektīvajās interesēs.

Tas, kuram būtu atzīstamas tiesības iniciēt procesu tiesā jeb pieteikuma tiesības, ja runājam par administratīvo procesu tiesā, ir viens no kolektīvās tiesiskās aizsardzības mehānisma centrālajiem jautājumiem. Raksta sākumā sniegts vispārējs ieskats kolektīvās tiesiskās aizsardzības mehānismā un tiesībās vērsties tiesā tā ietvaros. Turpinājumā analizēts Senāta 2022. gada 17. augusta spriedums lietā Nr. SKA297/2022⁸, kurā

² Eiropas Parlamenta 02.02.2012. rezolūcija par virzību uz saskaņotu Eiropas pieeju kolektīvai tiesiskajai aizsardzībai (2011/2089(INI)). OJ C 239E, 20.08.2013., 32.–39. lpp., E.

³ Turpat, K un 5.

⁴ Caranta R. Civil society organizations and administrative law. *Hamline Law Review*, 2013, Vol. 36, № 1, p. 46.

⁵ *Ibid.*, pp. 40–47.

⁶ *Ibid.*, pp. 48, 56.

⁷ Piemēram, Eiropas Parlamenta un Padomes 2020. gada 25. novembra Direktīvas (ES) 2020/1828 par pārstāvības prasībām patērētāju kolektīvo interešu aizsardzībai un ar ko atceļ Direktīvu 2009/22/EK (OV L 409, 04.12.2020., 1.–27. lpp.) preambulas 70. apsvērumā norādīts, ka pārstāvības prasības tiek celtas sabiedrības interesēs, proti, ar tām tiek aizsargātas patērētāju kolektīvās intereses.

⁸ Senāta 17.08.2022. spriedums lietā Nr. SKA297/2022, ECLI:LV:AT:2022:0817.A420235719.12.S. Pieejams: <https://www.at.gov.lv/downloadlawfile/8814> [aplūkots 18.03.2024.].

Senāts, lai gan neatzina pieteikuma tiesības kolektīvo interešu aizsardzībai, sniedza vairākas būtiskas atziņas attiecībā uz kolektīvās tiesiskās aizsardzības mehānismu administratīvajā procesā tiesā.

1. Ieskats kolektīvās tiesiskās aizsardzības mehānismā un tiesībās vērsties tiesā tā ietvaros

Amerikas Savienotajās Valstīs grupas prasībām (*class action*) ir senas tradīcijas, un tās tiek plaši izmantotas praksē, kas kontrastē ar salīdzinoši neseno Eiropas aizraušanas ar kolektīvās tiesiskās aizsardzības mehānismiem (*collective redress mechanisms*) un to ierobežoto pieejamību.⁹ Grupas prasība tiek dēvēta par ASV tiesību zinātnes veiksmīgāko eksporta preci.¹⁰ Daļēji tam var piekrist. Eiropas tiesiskā telpa ir iedvesmojusies no ASV grupas prasības, taču vienlaikus bijusi pret to piesardzīga. Pamatā bijušas bažas, piemēram, par to, ka “pārstāvība bez pilnvarojuma” (*representation without authorization*) aizskar privātautonomiju, ir sveša kontinentālās Eiropas tiesību tradīcijām, grūti praktiski īstenojama, rada sociālu kaitējumu, jo ir pakļauta ļaunprātīgas tiesāšanās riskam.¹¹

ASV, pastāvot noteiktiem priekšnoteikumiem, atsevišķs grupas loceklis grupas dalībnieku vārdā var vērsties tiesā.¹² Turpretim Eiropas tiesiskajā telpā pamatā cenšas nošķirt grupas pārstāvi no grupas, tiesības vērsties tiesā piešķirot apvienībām, kā arī cenšas kopumā distancēties no ASV grupas prasības (*American-style class action*).¹³

Minētais ietekmē arī šajā sakarā lietoto terminoloģiju. Grupu prasību (*class actions*) vietā eiropieši parasti runā par kolektīvo tiesisko aizsardzību (*collective redress*), pārstāvības tiesvedību (*representative litigation*) vai arī Eiropas grupas prasību (*European-style class action*)¹⁴. Eiropas Savienības terminoloģijā termins “kolektīvā tiesiskā aizsardzība” (*collective redress*) parasti attiecas uz gadījumiem, kad vairākas individuālas prasības tiek apvienotas vienā prasībā (tā sauktā kolektīvā prasība; *collective action*), kā arī uz prasībām, ko cēlušas noteiktas trešās personas, piemēram, patērētāju apvienības, citas nevalstiskās organizācijas vai ombuds, tādu personu

⁹ Uzelac A., Voet S. *Collectivization of European Civil Procedure: Are We Finally Close to a (Negative) Utopia?* In: Uzelac A., Voet S. (eds.). *Class Actions in Europe. Holy Grail or a Wrong Trail?* Cham: Springer, 2021, p. 3.

¹⁰ Nagy C. I. *Collective Actions in Europe: A Comparative, Economic and Transsystemic Analysis*. Cham: Springer Natur, 2019, pp. v, 1. Pieejams: <https://link.springer.com/content/pdf/10.1007/978-3-030-24222-0.pdf> [aplūkots 21.03.2024.].

¹¹ *Ibid.*, p. 23. Attiecībā uz autonomijas principu sk. arī: Money-Kyrle R. *Legal Standing in Collective Redress Actions for Breach or EU Rights: Facilitating or Frustrating Common Standards and Access to Justice?* In: Hess B., Bergström M., Storskrubb E. (eds.). *EU Civil Justice. Current Issues and Future Outlook*. Swedish Studies in European Law, Vol. 7. Oxford, Portland: Hart Publishing, 2016, pp. 223–253.

¹² Hensler D. R. *The Global Expansion of Class Actions: Power, Politics and Procedural Evolution*. In: Fitzpatrick B. T., Thomas R. S. (eds.). *The Cambridge Handbook of Class Actions. An International Survey*. Cambridge: Cambridge University Press, 2021, p. xxiv.

¹³ *Ibid.*, pp. xix, xxvi.

¹⁴ Uzelac A., Voet S. *Collectivization of European Civil Procedure: Are We Finally Close to a (Negative) Utopia?* Uzelac A., Voet S. (eds.). *Class Actions in Europe. Holy Grail or a Wrong Trail?* Cham: Springer, 2021, pp. 5, 13.

vārdā, kurām faktiski nodarīts kaitējums, bet kuras pašas nav procesa dalībnieces (tā sauktā pārstāvības prasība; *representative action*).¹⁵

Eiropas Savienības līmenī diskusijas par kolektīvo tiesisko aizsardzību patērētāju tiesību aizsardzības jomā sākās jau 20. gadsimta astoņdesmitajos gados,¹⁶ taču īpaši intensīvi norit pēdējos divdesmit gadus.¹⁷ 2012. gadā Eiropas Parlaments pieņēma rezolūciju par virzību uz saskaņotu Eiropas pieeju kolektīvai tiesiskajai aizsardzībai.¹⁸ 2013. gadā Komisija nāca klajā ar paziņojumu “Virzība uz horizontālu Eiropas līmeņa regulējumu kolektīvās tiesiskās aizsardzības jomā”¹⁹ un tam pievienotu ieteikumu²⁰, kurā sniegts visai Eiropas Savienībai kopēju principu kopums saistībā ar kolektīvo tiesisko aizsardzību gan tiesas, gan ārpus tiesas risinājumos, vienlaikus ievērojot dalībvalstu atšķirīgās tiesiskās tradīcijas. 2018. gadā Eiropas Komisija publicēja ziņojumu²¹ par 2013. gada ieteikuma īstenošanu. Ziņojumā tika secināts, ka kolektīvās tiesiskās aizsardzības mehānismu pieejamība, kā arī aizsardzības pasākumu īstenošana pret šādu mehānismu iespējamu ļaunprātīgu izmantošanu joprojām nav konsekventa visā Eiropas Savienībā. Minētajam ziņojumam 2018. gadā sekoja iniciatīva “Uz patērētājiem orientēts jauns kurss”²², kuras ietvaros prezentēja arī direktīvu par pārstāvības prasībām. 2020. gada 25. novembrī tika pieņemta Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva (ES) 2020/1828 par pārstāvības prasībām patērētāju kolektīvo interešu aizsardzībai un ar ko atceļ Direktīvu 2009/22/EK.²³ Direktīvā paredzēts, ka pilnvarotas organizācijas vai publiskās iestādes patērētāju grupu vārdā īsteno aizlieguma vai tiesiskās aizsardzības pasākumus, ceļot pārstāvības prasības. Minētās direktīvas pieņemšana tiek uzskatīta par vēsturisku politisku vienošanos pēc gadu desmitiem ilgušām debatēm Eiropas Savienības līmenī un atšķirīgiem dalībvalstu viedokļiem.²⁴

¹⁵ Wilman F. Private Enforcement of EU Law Before National Courts. The EU Legislative Framework. Cheltenham, Northampton: Edward Elgar, 2015, p. 182.

¹⁶ Commission, Memorandum on consumer redress, COM(84) 629 final, p. 4. Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:51984DC0692> [aplūkots 18.03.2024.].

¹⁷ Vairāk par Eiropas Savienības iniciatīvām kolektīvā mehānisma ieviešanā sk., piem., Wilman F. Private Enforcement of EU Law Before National Courts. The EU Legislative Framework. Cheltenham, Northampton: Edward Elgar, 2015, pp. 181–186.

¹⁸ Eiropas Parlamenta 02.02.2012. rezolūcija par virzību uz saskaņotu Eiropas pieeju kolektīvai tiesiskajai aizsardzībai (2011/2089(INI)). OJ C 239E, 20.08.2013., 32.–39. lpp.

¹⁹ Komisijas paziņojums Eiropas Parlamentam, Padomei, Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejai un Reģionu komitejai “Virzība uz horizontālu Eiropas līmeņa regulējumu kolektīvās tiesiskās aizsardzības jomā”. Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/HTML/?uri=CELEX:52013DC0401> [aplūkots 20.03.2024.].

²⁰ Komisijas 2013. gada 11. jūnija Ieteikums par kopējiem principiem attiecībā uz dalībvalstu aizlieguma un atlīdzināšanas kolektīvās tiesiskās aizsardzības mehānismiem saistībā ar Savienības tiesību aktos paredzēto tiesību pārkāpumiem (2013/396/ES). OJ L 201, 26.07.2013., 60.–65. lpp.

²¹ Report from the Commission to the European Parliament, the Council and the European Economic and social committee on the implementation of the Commission Recommendation of 11 June 2013 on common principles for injunctive and compensatory collective redress mechanisms in the Member States concerning violations of rights granted under Union law (2013/396/EU). 25.1.2018. COM(2018) 40 final. Pieejams: https://ec.europa.eu/newsroom/just/document.cfm?action=display&doc_id=49502 [aplūkots 20.03.2024.].

²² Komisijas paziņojums Eiropas Parlamentam, Padomei un Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejai “Uz patērētājiem orientēts jaunais kurss”. COM(2018) 183 final. Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/HTML/?uri=CELEX:52018DC0183> [aplūkots 20.03.2024.].

²³ Eiropas Parlamenta un Padomes 25.11.2020. Direktīva (ES) 2020/1828 par pārstāvības prasībām patērētāju kolektīvo interešu aizsardzībai un ar ko atceļ Direktīvu 2009/22/EK. OV L 409, 04.12.2020., 1.–27. lpp.

²⁴ Biard A., Voet S. Collective Redress in the EU: Will It Finally Come True? Uzelac A., Voet S. (eds.). Class Actions in Europe. Holy Grail or a Wrong Trail? Cham: Springer, 2021, pp. 287–288.

2. Priekšnoteikumi pieteikuma tiesībām kolektīvo interešu aizsardzībai administratīvajā tiesā Latvijā

Priekšnoteikumus privātpersonas pieteikuma tiesībām administratīvajā procesā tiesā nosaka Administratīvā procesa likuma²⁵ 31. panta otrā daļa. Tajā paredzēts, ka pieteikumu, izņemot likumā noteiktos gadījumus, var iesniegt privātpersona, kuras tiesības vai tiesiskās intereses ir aizskartas vai var tikt aizskartas. Tādējādi vispārējā gadījumā pieteikuma tiesības administratīvajā tiesā ir atkarīgas no pieteicēja tiesību vai tiesisko interešu esoša vai iespējama aizskāruma. Vienlaikus no Administratīvā procesa likuma 31. panta otrās daļas izriet, ka likumdevējs var paredzēt izņēmumus no šā vispārējā regulējuma. Tātad likumdevējs var noteikt arī izņēmumu attiecībā uz to, kurš un pastāvot kādiem priekšnoteikumiem var vērsties administratīvajā tiesā ar pieteikumu kolektīvo interešu aizsardzībai.

Šajā sakarā izceļams Senāta 2022. gada 17. augusta spriedums lietā Nr. SKA297/2022²⁶, kurā Senāts, lai gan neatzina pieteikuma tiesības kolektīvo interešu aizsardzībai, sniedza vairākas būtiskas atziņas attiecībā uz kolektīvās tiesiskās aizsardzības mehānismu administratīvajā procesā tiesā. Minētās atziņas būtu ņemamas vērā, diskutējot par šo tiesību institūtu administratīvajā procesā.

Šajā lietā Latvijas Aviācijas arodbiedrība vērsās administratīvajā tiesā par pienākuma uzlikšanu Valsts darba inspekcijai izdot administratīvo aktu, ar kuru divām sabiedrībām tiktu noteikts pienākums nodrošināt Darba likuma²⁷ 138. panta septītās daļas ievērošanu attiecībā uz lidmašīnu pilotiem. Minētajā Darba likuma normā paredzēts, ka darbinieku, kuram ir bērns līdz triju gadu vecumam, nodarbināt naktis laikā atļauts tikai ar darbinieka piekrišanu. Taču, pirms pievērsties jautājuma būtībai, bija izvērtējams, vai iesniegtais pieteikums vispār ir pieļaujams, proti, vai arodbiedrībai ir tiesības vērsties administratīvajā tiesā kā pieteicējai attiecīgajās sabiedrībās nodarbināto pilotu, kuriem ir bērns līdz triju gadu vecumam, vārdā.

Pirmkārt, Senāts šajā spriedumā uzsvēra, ka gan no Administratīvā procesa likuma pamatmērķiem, kas definēti šā likuma 2. pantā, gan no 31. panta otrajā daļā norādītā, kad privātpersona var vērsties ar pieteikumu administratīvajā tiesā, izriet, ka administratīvās tiesas kontrolei primāri ir pakļautas valsts pārvaldes darbības, kuras attiecas uz konkrētām publiski tiesiskajām attiecībām starp valsts pārvaldi un privātpersonu. Tāpēc tikai likumā noteiktos izņēmuma gadījumos administratīvās tiesas kontrolei var tikt nodotas arī tādas valsts pārvaldes darbības, kas nav saistītas ar pieteicēja individuālo tiesību vai tiesisko interešu esošu vai iespējamu aizskārumu. Šādam izņēmumam no vispārējās kārtības tiesību normās jābūt noteiktam tieši un nepārprotami.²⁸

Otrkārt, Senāts secināja, ka arodbiedrība šajā gadījumā nav vērsusies administratīvajā tiesā kā Administratīvā procesa likuma 29. panta subjekts. Minētā panta pirmajā daļā noteikts, ka likumā paredzētajos gadījumos publisko tiesību subjektam

²⁵ Administratīvā procesa likums. Latvijas Vēstnesis, Nr. 164, 14.11.2001.

²⁶ Senāta 17.08.2022. spriedums lietā Nr. SKA297/2022, ECLI:LV:AT:2022:0817.A420235719.12.S. Pieejams: <https://www.at.gov.lv/downloadlawfile/8814> [aplūkots 18.03.2024.]. Autore kā Senāta zinātniski analitiskā padomniece ir sniegusi zinātnisku pienesumu šā sprieduma tapšanā.

²⁷ Darba likums. Latvijas Vēstnesis, Nr. 105, 06.07.2001.

²⁸ Senāta 17.08.2022. sprieduma lietā Nr. SKA297/2022, ECLI:LV:AT:2022:0817.A420235719.12.S, 8. un 24. punkts. Pieejams: <https://www.at.gov.lv/downloadlawfile/8814> [aplūkots 18.03.2024.].

vai privāto tiesību juridiskajai personai ir tiesības iesniegt iestādē iesniegumu vai tiesā pieteikumu, lai aizstāvētu privātpersonas tiesības un tiesiskās intereses. Senāts uzsvēra, ka 29. panta pirmā daļa ir attiecināma uz gadījumu, kad biedrība, arī arodbiedrība, vērsas tiesā konkrētas privātpersonas tiesību un tiesisko interešu aizstāvēšanai, bet nav attiecināma uz gadījumu, kad skartā personu grupa vispārīgi būtu nosakāma pēc noteiktām pazīmēm, piemēram, visi piloti, kuriem ir bērns līdz triju gadu vecumam.²⁹

No minētā izriet būtisks secinājums attiecībā uz kolektīvās tiesiskās aizsardzības procesuālo regulējumu, proti, Administratīvā procesa likuma 29. panta pirmā daļa nav tiesisks pamats pieteikuma tiesībām kolektīvo interešu aizsardzībai administratīvajā procesā tiesā. Šajā sakarā vērā ņemams, ka atbilstoši Administratīvā procesa likuma 31. panta pirmās daļas otrajam teikumam pēc 29. pantā minētā tiesību subjekta pieteikuma ierosinātā lietā par pieteicēju uzskatāma privātpersona, kuras tiesību vai tiesisko interešu aizstāvēšanai lieta ierosināta. Savukārt kolektīvās tiesiskās aizsardzības mehānismā subjekts, kuram atzītas tiesības vērsties tiesā kolektīvo interešu aizsardzībai, parasti pats ir pieteicējs jeb lietas “saimnieks”, lai arī tiesā vērsas aizsargājamo personu grupas vārdā.

Treškārt, Senāts uzsvēra, ka pieteikums kolektīvo interešu aizsardzībai parasti ir tikai viens no kolektīvās tiesiskās aizsardzības mehānisma elementiem līdztekus tādiem noregulējamiem jautājumiem, kā, piemēram, aizsargājamās personu grupas identificēšana, aizlieguma pasākumu un/vai tiesiskās aizsardzības pasākumu paredzēšana, ļaunprātīgas tiesāšanās novēršana u. c.³⁰

Tādējādi kolektīvās tiesiskās aizsardzības mehānisma ieviešanai administratīvajā procesā tiesā nav pietiekami vienīgi ar procesuālo normu, kas paredz pieteikuma tiesības kolektīvo interešu aizsardzībai. Pieteikuma tiesības ir tikai viens no plašāka procesuālā mehānisma elementiem. Uzskatāma ilustrācija to jautājumu kopumam, kas, ieviešot kolektīvās tiesiskās aizsardzības mehānismu, jānoregulē, ir iepriekš pieminētā Eiropas Parlamenta un Padomes 2020. gada 25. novembra direktīva (ES) 2020/1828 par pārstāvības prasībām patērētāju kolektīvo interešu aizsardzībai un ar ko atceļ direktīvu 2009/22/EK.

Ceturtkārt, Senāts uzsvēra: ja vien pienākums ieviest noteiktu regulējumu neizriet no starptautiskajām vai Eiropas Savienības tiesībām, likumdevējam ir rīcības brīvība konkrēta regulējuma ieviešanā.³¹ Konkrētajā gadījumā Senāts nekonstatēja, ka no starptautiskajām tiesībām vai Eiropas Savienības tiesībām izrietētu pienākums arodbiedrībām paredzēt patstāvīgas tiesības vērsties nacionālajā tiesā darbinieku kolektīvo interešu aizsardzībai, kā arī Latvijas likumdevējs šādas tiesības arodbiedrībām nebija paredzējis.

Senāts secināja, ka Padomes 2000. gada 27. novembra Direktīva 2000/78/EK, ar ko nosaka kopēju sistēmu vienlīdzīgai attieksmei pret nodarbinātību un profesiju³², neattiecas uz arodbiedrības tiesībām vērsties administratīvajā tiesā darbinieku

²⁹ Senāta 17.08.2022. sprieduma lietā Nr. SKA297/2022, ECLI:LV:AT:2022:0817.A420235719.12.S, 11. punkts.

³⁰ Turpat, 17. punkts.

³¹ Senāta 17.08.2022. sprieduma lietā Nr. SKA297/2022, ECLI:LV:AT:2022:0817.A420235719.12.S, 22. un 24. punkts. Pieejams: <https://www.at.gov.lv/downloadlawfile/8814> [aplūkots 18.03.2024.].

³² Padomes 2000. gada 27. novembra Direktīva 2000/78/EK, ar ko nosaka kopēju sistēmu vienlīdzīgai attieksmei pret nodarbinātību un profesiju. OV L 303, 02.12.2000., 16.–22. lpp.; Īpašais izdevums latviešu valodā: 5. nodaļa, 4. sējums, 79.–85. lpp.

kopējo tiesību un interešu aizsardzībai tādos apstākļos, kādi bija šajā lietā. Turklāt minētās direktīvas 9. panta 2. punkts, ņemot vērā 8. panta 1. punktu kopsakarībā ar 28. apsvērumu, ir minimālās harmonizācijas tiesību norma. Proti, tā neuzliek pienākumu, bet arī neliedz dalībvalstij savos tiesību aktos paredzēt to apvienību tiesības, kurām ir likumīga interese nodrošināt šīs direktīvas ievērošanu, ierosināt tiesvedību vai administratīvo procesu, lai tiktu ievēroti no tās izrietošie pienākumi, arī tad, ja tās nerīkojas konkrēta sūdzības iesniedzēja vārdā vai ja nav identificējams sūdzības iesniedzējs.³³ Arī tiesību doktrīnā, uz kuru Senāts atsaucās spriedumā, atzīts, ka kopumā Eiropas Savienības tiesību normas par pieeju tiesai darba tiesību jomā pašas par sevi ne prasa, ne veicina kolektīvo tiesisko aizsardzību, tādējādi Eiropas Savienības likumdevējs praktiski nerisina jautājumu par kolektīvo tiesisko aizsardzību darba tiesību jomā.³⁴

Apkopojot rakstā iepriekš minēto, kolektīvā tiesiskā aizsardzība nav panaceja, taču tā var būt efektīva šā raksta ievadā minētajās situācijās, kurās tradicionālā tiesvedība nav efektīva. Teorētiski pieteikums kolektīvo interešu aizsardzībai administratīvajā procesā tiesā satur Latvijā līdz šim neizmantotu potenciālu. Taču būtu nepieciešama padziļināta izpēte, vai un kurās jomās praksē ir konstatējamas tādas problēmas, kuras būtu iespējams efektīvi risināt ar kolektīvās tiesiskās aizsardzības mehānismu. Tāpat ņemams vērā, ka šāda mehānisma iespējamā efektivitāte ir atkarīga ne tikai no normatīvā regulējuma, bet arī to tiesību subjektu, kuriem atzītas pieteikuma tiesības kolektīvo interešu aizsardzībai, aktivitātes. Piemēram, vides jomā, kurā Latvijā pastāv visplašākās iespējamās pieteikuma tiesības (*actio popularis*), iesniegto pieteikumu daudzums, ņemot vērā empīriskus novērojumus, nav liels.

Kopsavilkums

1. Pieteikuma tiesības kolektīvo interešu aizsardzībai ir viens no kolektīvās tiesiskās aizsardzības mehānisma elementiem, un tas nav aplūkojams atrauti no šā mehānisma kopumā. Pieteikuma tiesībām kolektīvo interešu aizsardzībai jābūt likumā norādītām tieši un nepārprotami. Administratīvā procesa likuma 29. panta pirmā daļa nav tiesisks pamats pieteikuma tiesībām kolektīvo interešu aizsardzībai administratīvajā procesā tiesā.
2. Ja pienākums ieviest kolektīvās tiesiskās aizsardzības mehānismu neizriet no Eiropas Savienības tiesībām, likumdevējam ir rīcības brīvība attiecībā uz tā ieviešanu. Šim procesuālajam mehānismam ir gan savas priekšrocības, gan riski, kuru līdzsvarošana ir likumdevēja kompetencē.
3. Pieteikumam kolektīvo interešu aizsardzībai ir potenciāls, kas administratīvajā procesā Latvijā vēl nav izmantots. Taču šajā sakarā būtu nepieciešama plašāka diskusija gan par šāda procesuālā mehānisma praktisku nepieciešamību, gan dažādiem ar tā ieviešanu saistītiem procesuālajiem aspektiem.

³³ Senāta 17.08.2022. sprieduma lietā Nr. SKA297/2022, ECLI:LV:AT:2022:0817.A420235719.12.S, 19. punkts ar atsauci uz Eiropas Savienības Tiesas 23.04.2020. sprieduma lietā “NH”, C507/18, ECLI:EU:C:2020:289, 60.–63. punkts. Pieejams: <https://www.at.gov.lv/downloadlawfile/8814> [aplūkots 18.03.2024.].

³⁴ Turpat ar atsauci uz: Rasnača Z. Collective redress in labour and social law disputes: An (attractive) option for the EU? *European Labour Law Journal*, Vol. 12 (4), 2021, p. 422.